

STEFANCSUK VESZEDELME ÉS MEGMARADÁSA.

STEFANCSUK a Kárpátokban került a huszonegyes honvédezred enyedi zászlóaljához. Egy napon ő is odaállt a mozgókonyha mellé és sajkáját odatartotta a szakács nagy kanala alá. Senki sem firtatta, hogy közös baka létére mit keres a honvédek közt. megszokott állapot volt ez akkor. Felörlődött ezredek maradványait ideoda osztották be, magukra maradt és eltévedt katonák annál a csapatnál jelentkeztek, amelyekkel leghamarább találkoztak.

De étkezés végén mégis csak ki kellett kérdezni Stefancsukot. Mindjárt kiderült, hogy ez nem könnyű feladat, mert a fiú egy szót sem tud magyarul.

Ki tudna értekezni vele?

Az enyedi tisztek büszkén adták az ezredes tudomására, hogy az ő zászlóaljukban ilyen ember is akad. Visky önkéntes-szakaszvezető bizonyosan szót tud érteni Stefancsukkal.

Előhívták Visky önkéntest.

De a fiatal katona már a szembekerülés első pillanataiban vere-séget szenvedett nyelvtudásával. Könyvből tanult szavai és mondatai nyomtalanul pattogtak le Stefancsuk mosolygós ábrázatáról. Kínos próbálgatások után mindössze annyit tudott az önkéntes megállapítani, hogy Stefancsuk galíciai fiú, továbbá, hogy nagyon ízlett neki a gulyás és szívesen itt maradna, ha fölvennék az ezred listájába.

Az ezredes Viskyhez fordult.

— No, önkéntes, mit szólsz hozzá? Beosztom a szakaszotokba, nyelvleckéket fogsz venni tőle.

— Ezredes úrnak alássan jelentem, bizonyosan sokat tanulnék tőle! — mondotta az önkéntes.

— Hát írjátok be! — parancsolta az ezredes az enyedieknek. — Az ezred mindenestre nyerni fog a legénnyel. Majd odaát Galiciában tolmácsnak fogjuk használni.

A számvevő altiszt létszámba vette, a szolgálatvezető őrmester honvédnadrágba bujtatta és előírásosan felszerelte, a szakaszparancsnok pedig nagyság szerint szakaszba osztotta Stefancsukot. Törpe, zömök legény volt ez, nagyon hátra került, majdnem a szakasz legvégére. Az új puskaszíjat is ugyancsak meg kellett rövidíteni számára.

Az ezred még aznap állásba ment a Kárpátok egyik gerincén. Stefancsuk eltűnt szem elől. Az ezredirodában, ahol a hírek és pletykák

összefutnak, úgy tudták, hogy Visky önkéntes szorgalmasan tanulja a galíciai rutének nyelvét. Stefancsuk pedig magyarul kezd gagyogni.

De időteltével mást is kezdett rebesgetni a fáma. Stefancsuk hovatovább tisztiszolgája kezd lenni az önkéntesnek, az pedig nagy visszaélés, mert szakaszvezetőnek nem jár tisztiszolga.

Ez, természetesen, az irigység hangja volt. Az irigységre pedig volt némi okuk a tiszteteknek, mert Stefancsuk jóval értékesebb szolgálatokat tudott tenni az önkéntesnek, mint előírásos tisztiszolgák uraiknak. Sok megjegyzésre adott okot például az a hír, hogy az önkéntes (a kis zöldfülű) mézet, vaját, tejfölt, tojást, sült csirkét eszik a fedezékben ugyanakkor, amikor törzstisztek is a tisztikonyha nehézkes, ízetlen főztjeivel kénytelenek beérni. Persze, Stefancsuk! Éjtszakánként, mikor nincs szolgálatban, le-lesurran a front mögött levő rutén falvakba, s mivel tud beszélni a néppel, kisírja kezükből a dugdosott, friss táplálékokat.

A hangulat kezdett elmérgesedni. Az ezredtörzsnél egy ebéd alkalmával olyan hangok vetődtek föl, hogy Stefancsukot le kell vezényelni a tisztikonyhához bevásárlónak. Az ilyen élelmes fickót a köz érdekében kell fölhasználni. Az önkéntes érje be a legénységi kosztal!

Az ezredes rosszaló pillantást vetett a fenekedőkre.

— Hagyjátok! Annak a kölyöknek szüksége van a jobb táplálkozásra. Elég baj szegénynek, hogy elcsöppent az édesanyja élel-kamrája mellől.

De a szabálytalanság mégis csak szabálytalanság: szakaszvezetőnek csakugyan nem jár tisztiszolga. Érezte ezt az ezredes is és segített a bajon. Még aznap parancsban állt, hogy az ezredes Visky önkéntes-szakaszvezetőt hadapróddá lépteti elő és szakaszparancsnoknak osztja be.

Most aztán nem volt mibe belekötni! A parancs törvényesítette Stefancsuk helyzetét. Most már nyíltan tisztilegénye lehetett Visky hadapród úrnak.

Eme belső csatározás idején hegycsúcsok fagyában, völgyek sár-tengerében dühösen folyt a kárpáti birkózás.

De tavasszal, mikor a patakok megduzzadva, nekiszilajodva kezdtek aláúggni a hegyekről, a csapatok is megindultak a lejtőkön Galícia felé. Seperték maguk előtt az oroszokat, mint a sebes szél a barna felhők seregeit.

Már messze voltak a nagy hegyektől, bent Galícia lankás területén.

Egyszer éjtszaka megállott az ezred. Jelentés jött elülről, hogy az oroszok meggondolták a futást, megállottak és beásták magukat a folyó túlsó partján. Nemsokára parancsot hoztak a huszárok: a huszonegyes honvédezred fejlődjék fel a sötétben a folyó innenső partján. A tiszték összegyűltek s a kis villanylámpák fényénél megnézték a térképeket, kijelölték az ezred vonalát.

Visky hadapród szakaszának egy dombtetőt kellett megszállnia. Az elosztásnál figyelmeztették a hadapródot, hogy a domb külön áll

a folyó kanyarulatánál, tehát a szakasznak bizonyos fokig önállóan kell majd működnie.

A hadapród fölvezette a dombra és munkába állította embereit. Az éjtszaka leple alatt fedezéket ástak, az előterepet átkutatták, az összeköttetést megteremtették. A hadapród jött-ment, rendelkezett, vizsgálódott. Megállapította, hogy hátrafelé nem kell futóárkot ásniok, mert a dombról mély árok vezet le a falu felé, azt jól fel lehet használni a közlekedésre.

Stefancsuknak megparancsolta, hogy számára az árok fejében csináljon fedezéket. Ott nem kell sokat ásni, csak el kell egyengetni a földet. Megint embereihez ment: a parancsnoknak elsősorban csapatát kell rendbe állítania, a maga dolgával ráér törődni.

Pitymallodott, mikor megint az árok fejéhez tekintett: vajjon mit csinál Stefancsuk?

A legény még mindig az árok fenekén működött, sövényt font a lejtős oldal felé, pázsittal borította be a nyers földet. Tetszett a Stefancsuk műve a hadapródnak! Együtt nézték meg, hogy milyen széttekintés esik az árok fejből a szakaszra, meg a távolabbi vidékre.

Amint néznek, nézelődnek és tanakodnak, egyszer csak Stefancsuk nagy fennszóval fölkiált:

— Gospodin pomilui, hiszen ez az enyim falu! — mutatott le a völgybe.

— Mit beszélsz te? — álmélkodott el a hadapród.

— Bizonyisten úgy van, pan hadapród!

— Mi a falu neve?

— Jelentem alássan, Zagorce!

A hadapród megnézte a térképet.

— Úgy van, Zagorce! Na nézzük csak, milyen érdekes véletlen! Itt születél, Stefancsuk?

Akkorra már úgy megcsordult a könny Stefancsuk szeméből, hogy alig győzte félöklével törülgetni.

— Ott lakik az édesanyám, ahol azt a nagy almafát látsz! — mutatott a falu derekára. — Szalmát látsz a ház tetején.

A Stefancsuk édesanyja! Mennyit hallott erről a hadapród a télen, a vaskályha vékony melege mellett! Szívesen hallgatta a Stefancsuk áradozásait, hiszen neki is özvegy édesanyja élt odahaza, Erdélyben. Annyit emlegették, tették-vették a két özvegyasszony dolgát, hogy utóvégül szinte rokonoknak érezték egymást.

A hadapród egy percig mosolyogva tátotta száját a falu felé, a szalmafüdeles házra. Majd legényéhez fordult, csak úgy csillogott a szeme!

— Tudod mit, Stefancsuk? Meg fogod látogatni édesanyádat! Be fogsz toppanni hozzája!

— Lehetne azt megcsinálni, pan hadapród? — szipogott a legény reménykedve.

— Móját ejtjük! — hunyorított a hadapród. — Majd én eligazítom. Most még nem tudjuk, hányadán állunk az oroszsal, de estére tisztázódik a helyzet. Ha ma éjtszakára itt maradunk, akkor ezen az árkon szépen leereszkedel a faluba s bekopogatsz édesanyádhoz.

Stefancsuk kezet akart csókolni urának, de az, mint nem katonás dolgot, erélyesen elhárította a próbálkozást.

Délutánra tisztázódott a helyzet. Az ezrednek itt kell maradnia, amíg a hadosztály többi csapatai is fölfejlődnek a szárnyakon. Napok telhetnek abba, amíg újra megindul a támadás.

Visky hadapród naphaladat táján magához intette legényét. Mi a terve, hogyan fogja az utat a faluig megtenni?

— No, nem lesz nehéz a falut elérni — bizonyítgatta Stefancsuk. — Az árokban jó messzire el lehet jutni. Igaz, a falu közelében se jobbról, se balról nincs partja az ároknak, de szükség esetén ott van a temető, abba be lehet ugrani.

— Hát indulj el, Stefancsuk! — biztatta legényét a hadapród. — Mire kiérsz az árokból, jórészt besötétedik, akkor aztán a lapályon is nyugodtan mehetsz. Tisztelem az édesanyádat!

Stefancsuk fölkapta hátizsákját s beállott az árokba. Most az egyszer nagy hasznát vette törpe, zömök ember voltának, mert jóformán le sem kellett guggolnia, az árok partja szépen eltakarta az oroszok szeme elől.

A hadapród látcsővel figyelte Stefancsuk előrejutását. Víz nem tudott volna gyorsabban alázuhanni, mint ahogyan a legény haladt. Még napvilágnál elérte azt a pontot, ahol az árok partjai lapályba símulnak. Stefancsuk nem habozott, kilépett a lapályra. Alig tett azonban néhány lépést, egyszerre félbalt, az erdő szélén kattogni kezdett egy orosz gépfegyver s golyóival olyan port vert föl Stefancsuk körül, mint a bábafergeteg. A hadapród dermedten nézett alá: várta, hogy a por eltisztuljon a lapályról. Stefancsuk holtan vagy sebesülten ott fekszik valahol a porfelhő alatt.

Az alkonyat is leszállt, többé nem lehetett a terepet figyelni.

Marcangoló önvád nehezedett a hadapród lelkére. Nem lett volna szabad elengednie a legényt vagy meg kellett volna várniok, amíg besötétedik. Ki hitte volna, hogy olyan hamar megteszi a hosszú utat? Stefancsuk a hibás, miért bujt ki napvilágban az árokból?

Az utólagos bölcselkedés azonban nem segít Stefancsukon. Cselekedni kell, még pedig szaporán!

Stefancsuk dolgát bölcsen elhallgatván, jelentést küldött a zászlóaljnak, hogy tőle balra, az erdőszélen ellenséges csapatok tűntek fel. Gépfegyverrel tüzeltek a temető irányába, végigpásztázták az árok torkolatát. Engedélyt kért, hogy egy erősebb járőr élén személyesen derítse föl a falu szélét.

Az olyan kérést, mint amilyen a hadapródé volt, nem szokták elutasítani a csapatparancsnokok. Örülni lehet, hogy tiszt önként

vállalkozik földérésre. Az engedély megjött és a hadapród azonnal összeállított egy rajnyi osztagot. Stefancsuk nyomán, az árok partjai közt elindultak a falu felé. Amint kiérkeztek a lapályra, rajvonalba állította embereit. Lépésről-lépésre tüzetesen átvizsgálták a helyet, minden göröngyöt megnéztek, minden barázdát végigtapogattak. Mindhiába, Stefancsuknak nem akadtak nyomára.

Most a hadapród kiadta a parancsot, hogy forduljanak vissza és a temetőt is fogják pászmára. Sírdombról-sírdombra haladtak, bokrot, követ, fejfát látatlan nem hagytak. De Stefancsuknak itt sem lelték nyomát.

— Most már be kell menni a faluba, a legény szülőházához, hátha sikerült hazajutnia? — mondotta a hadapród embereinek.

De mindent meg akart próbálni s mielőtt a falu felé fordultak volna, szólítgatni, majd fojtott hangon kiáltani kezdte a legény nevét.

— Halló, halló, Stefancsuk!

A katonák is fölvettek a szót, itt is, ott is fölhangzott a nyujtott, lassú kiáltás: Halló, halló, Stefancsuk!

Egyszerre pissenés támadt a legények sorában, megállottak és a temető széle felé kezdtek figyelni. Valaki megismételte a kiáltást:

— Halló, halló, Stefancsuk!

— Jelen! — hangzott a felelet valahonnan kísérteties, tompa hangon.

Jelen — de hol? Szólongatták Stefancsukot és a sötétben botorkálva eveztek a különös hang után.

Végre élesebben csendült a «jelen». Nyitott, frissen ásott sírra bukkantak, hát annak a sírnak a fenekéről felelgetett Stefancsuk.

Körülállták a sírt, tréfás szóval faggatták a legényt, hogyan került ebbe a jó fedezékbe? Hát ő bizony úgy, hogy amint porozni kezdett körülötte az orosz gépfegyver, usgyé, kivágódott a zümmögő méhecskék közül, neki a temetőnek és beleugrott a nyitott sírgödörbe. A fedezék nagyon jó volt, sőt igen is jó volt. Mert könnyű volt ám beleugrani, de kikászálódni belőle? Az volt a baj, hogy — amint szó is esett róla — Stefancsuk zömök, kis legény volt, nem tudott a sír szélében foganatosan megkapaszkodni s kivetődni a sír szélére.

A legények nevettek Stefancsuk dolgán: róka koma a kútban! Majd a hadapród parancsára ketten benyujtották kezüket s kirántották Stefancsukot a gödörből.

Erősen hálálkodott a fiú, hogy ekkora fáradságot tettek érte. A hadapródnak nem állott be a szája az atyai, jóindulatú mosolygástól.

— Most aztán siess be a faluba és köszönj édesanyádnak! — biztatta a legényt. — Még az éjjel gyere vissza, de vigyázz, nehogy elfogjon valami orosz patruj. Mert könnyen megeshetik, hogy az oroszok is erre fordulnak az éjtszaka folyamán.

Stefancsuk összecsapta bokáját, tisztelgett, hátizsákja után nyult. Azonban alig lépett párat, a hadapród «állj»-t parancsolt neki.

A falu felől ugyanis halk zörrenés, léptek, ütődések nesze kezdett a temető felé verődni. Vajjon nem orosz patruj? Nem jönnek máris? Alkalmasint látták, hogy Stefancsuk beleugrik a sírba s most errefelé fordulnak, hogy nyakoncsípjék a gyanús embert.

Közben a falu szélén csakugyan megjelent egy kis csapat. A sötétben is ki lehetett venni az imbolygó árnyakat. Épen a temető széle felé tartottak. Ennek fele sem tréfa!

A hadapród halkan parancsot adott embereinek. Ezek félkörbe fejlődtek a temető szélén: el kell fogni az oroszokat! Kitűnő fogás volna ez most, a front bizonytalan helyzetében! A hadapród az előtérben maradt és figyelte a fölfelé kanyargó csapatot. Lassan jődögéltek, halkan váltottak egy-egy szót. Csak jöjjenek: sorsuk meg van pecsételve! Egy sípszó és a honvédek közrekapják őket.

A síp már ott volt a hadapród szájában. De — mi lelte? Nem fűjt bele, sőt kivette szájából. Még idején észrevette ugyanis, hogy nem orosz patruj az, hanem temetési menet. A koporsó ott feketélt a középben, négy férfiú vállán.

Stefancsuk — mint minden kényesebb helyzetben — most is ott gubbasztott ura mellett.

— Halottat meghoznak... ebbe az új gödörbe! — súgta oda urának.

— Menj elébük és szólj hozzájuk! — mondotta a hadapród. — Ne ijedjenek meg tőlünk.

Stefancsuk fölállt, megköhögte magát, hogy amazok ne lepődjenek meg, aztán lelépett az út martján. A menet megállott, Stefancsuk beszédbe bocsátkozott falusfeleivel. A hadapród azalatt maga köré intette embereit és felvilágosította őket, hogy miről van szó.

Hirtelen nagy jajszó hangzott fel a gyászmenet körül.

Stefancsuk hangja!... De már jött is a legény hangos zokogással.

— Pan hadapród, az enyim édesanyám! Az enyim édesanyám meghalta!... Bozse moj... az enyim édesanyám!

A hadapród keblére ölelte a lelkevesztett legényt.

— A te édesanyád... micsoda váratlan csapás, Stefancsuk! Ez aztán szomorú találkozás...

A gyászmenet a sírhoz érkezett. A honvédek körülállták a sírt, levették kalapjukat, majd göröngyöt dobtak a koporsóra, úgy ahogyan odahaza szokták, civil életükben.

A falusiak fölhintették a sírt, aztán haza készülődtek. A hadapród szép szavakkal biztatta legényét, hogy tartson ő is falusfeleivel, menjen be a faluba és nézzen szét a szülői házban. Futja még az éjtszakából! De Stefancsuk megrázta fejét és azt mondta, hogy nincsen már neki senkije, akit úgy szeretne, mint a pan hadapródot, hát inkább vele megy a fedezékbe.

Nekem ezt a történetet maga Visky mondotta el. Akkor már hadnagy volt, sok medáliás, edzett, keményszívű katona. Az átélt szenvedések azonban nem irtották ki lelkéből a hitet, hogy Stefancsuk esete az anyai szeretet csodálatos előérzését, mérhetetlen nagyságát példázza.

Stefancsuk édesanyja meghalt, hogy sírgödrével megmenthesse fia életét!...

Gyallay Domokos.

ŐLFA.

*A szél langy ujjá már nem ingat,
Vihar törte le lombjainkat.*

*Virágot nem hozunk nyaranta,
Áprílja törzsünket a balta.*

*A kéz, mely máshol ojt és ültet,
Kitépi földből gyökerünket.*

*A ház előtt sutlogtunk békén,
S ölfá lettünk az udvar végén.*

*Darabokban egymáshoz dőlünk,
S estére hamu lesz belőlünk.*

Falu Tamás.